

«Шинжү — басттыразына баш»

Күндүлү коллегалар! Алтай Республиканын Шинжү-чоттош палатазынын ла боймынын адымнан Ар-дын Шинжү-чоттош

Шинжү-чоттош палата 25 жылдын туржункай иштел, ижи айынча байлык ченемел туул, тыш госуларственный

шинжүнин арва-күчтү инкштуды болул, республикан акча-манатты жан тузо-индырулу

башкарарынын системазынын өзүмине учурулу каманын жетирген, онон арв Jedимду Улалтыл апрэзын ден күүнэйдим!

Алтай Республиканын Шинжү-чоттош палатазынын председатели Э. Н. МАЛЧИНОВ

2023 жылдын күчүргөн айынын 18-чи күнинде Алтай Республиканын Шинжү-чоттош палатазы (КСП) 25 жылдыгын темдектеп жат. Ол бу ойдин туржунына республикан бюджеттин акча-манатын тузалу, јандырулу тузаландыры айынча кемі ле учуры јан госуларствен-ный шинжү, анализикалык ла эксперимты иш өтүрөт. Онын ишчигери бийик профессиона-лизмге, ижине каруулу болгонула атыланат. Бүгүн акча-манат айынча дисциплинаны тынтыдары — эл үлекерлерди бүдүрерине, Алтай Республиканын өзүминин тос иш-амадуларына, тергеенин эг-јонынын јадын-јүрүми јакшы болорын тазоборине керектү јан учурулу айалга.

Республикан КСП ижин 1998 жылдын күчүргөн айынын 18-чи күнинде баштаган

Түжүмөн

Јарлу кеп сөслө болзо, јан јол баштап-кы алтамнын башталат. Алтай Республикада акча-манат айынча тыш госуларственный шинжүнин органын тазобор јанынан баштап-кы алтам 1997 жылдын сыгын айынын 11-чи күнинде эдилген. Шак ла бу күнде Ар-дын Эл Курултайынын башталкы тудууынын депу-таттары «Шинжү-чоттош палата керегинде» 24/7 танмалу республикан јасакты јараткан. Ол

ниле, сонгында палатада јангырта тазобштр өткөниле колбулу. 2011 јылда болгон кубулта-лар «Россия Федерациянын субъектеринин ле муниципал тазобштринин шинжү-чоттош өткүрөөчи органдары ле олардын ижин тазобштринин текши ээжилери керегинде» 6-ФЗ танмалу федерал јасак јардылганула кол-булу. Ол јасак акча-манат јанынан тергелик ле муниципал кеминде шинжүни тазобштрин айыаштыра башкарат.

2011 жылдын улүрген айынын 19-чы күнинде јардылган «Алтай Республиканын Шинжү-чоттош палатазы керегинде» 53-РЗ танмалу республикан јасак эртезинде ле күнде чыдузын алынган. Ол јасак шинжү өткүрөөчи органын тазобштринин кубулткан. Бу јасакла болзо, тергеелик парламент јангыс ла КСП-нын председатели ле онын ордынчызын эмес, ле анайда ок аудиторлорды база көстөйт.

2012 жылдын куу айында госуларствен-ный јакыларга аудиторлор Альберт Санатович Туянин ле Лариса Витальевна Каланакова көстөйлөт. Коллегиялык орган (коллегия) тазобштр, ол бу органын ижинин эг ле јан учурулу сураттары, ол тоодо ижинин планын ле ишти тазобштринин сураттары, шинжү иштин методологиянын шүүжил көрөт. Јасакчы орган эткен кубулталарды бүдүрөргө болул, КСП-нын башкартузына бир канча тос сураттарды айылаштырар керек болгон:

— шинжү ле эксперимтно-анализикалык иштердин структуразын, оларды тазобштринин эг-сүмөлерин Россия Федерациянын Чотто-

Васильевна Выборова, Марина Андриановна Атунова, Татьяна Юреевна Тинина, Гульнара Серикпаевна Сулейменова.

Палатанын аудиторлору ла ишчилери — «универсалыный солдаттар», олар јангыс ла экономикалык, юридический, бухгалтер-ский билгирлеру эмес, ле анайда ок өскө до блүктөрдүн актылуларына үренет. Ол тоодо үредүликтин, су-кадыкты корырынын, кылуранын, агаш ээлеминин, јолдын ла өскө

тутак-једиклестер болгону илезине чыга-рылган. Откүрилген шинжү иштердин шыл-тузында 829 млн салковидын финансовый бузуштары јоголтылган, бюджеттердин киретелерине 4,5 млн салковой акча ор-ныктырылган ла јандырылган. КСП-нын тер-геелик јасакберинди јарандыраы јанынан шүүгелелери ајаруга алылып, кезикте јангы бузуштарга экеледий айалгалар јоголтылган.

җасақта республиканың парламент тозоптон ло онын Башкартузында болор госуларственый акча-манат шинжунин жаантайын иштейген органы кергениде айдылган.

Бу орган бойынши ижин 1998 жылдын кучурген айынын 18-чи кунинде башлаган, ненин учун десе шак ла бу кунде депутаттар онын председателине оност озо Ар-дын ак-манат аайынча министрствозыннын госки-репеллер ле кредиторвание аайынча болуин башкарган болгон Евгений Витальевич Тан-зыковты костогон.

Бу палата ижин баштап турарда, анда торт киж и иштеген: Е. В. Танзыков, Ираида Влади-мировна Федотова — председателиде ор-дынчызы, Роза Егорова Манышева — аудитор, Светлана Васильевна Бахрамаева — инспектор, Евгений Витальевич палатаны 2010

жылдын тулаан айына жетире башкарган, оност ол Ар-дын Эл Курултайыннын бежинчи тудузынын депулатада тудулган. Ираида Владимировна председателиде ордынчызы болуп 1999 жылдын кандык айынан ала 2011 жылдын куук айына жетире иштеген.

Баштапкы жылдарда КСП-нын башкартузынын алдында турган сурактап ишчилердин кадровый составын тозбориле, локальный актлар белетееериле, иштин ма-териально-техникалык жеткилдежиле, шинжу иштердин регламентациязыла, Эл Курултайла, шинжунин объектериле омь-йомь иштерин тозбориле колбулу болгон.

Откүрилген шинжү иштердин шылтузында 829 млн салковвойдын финанссовый бузуштары жоголтылган

Ол сурактап жедимду бүткен, мында Россия Федерациянын Чоттомол палатазынын ла Ар-дын Эл Курултайыннын жанынан адылган мето-дикалык ла тап-эриктик болуштын учуры жаан. 2006 жылда КСП-нын ишчилеринин тоозы 11 ишчиге жетире көптөгөн.

2010 жылда онын башкартузында ку-булгалар болгон — тергешин парламенти КСП-нын жаанына бюджеттин сурактаптын факты билер, башкараачынын ченемели бар, мынан озо турачак аймактын депутаттарынын Советинин спикери болгон Артем Игнатевич Сумачаковты костогон. 2011 жылда онын ор-дынчызына Эрика Орвинова Церр костогон, ол бу жамызанда эмдигенче иштеп жат.

КСП-нын тукузинде жаан учурлу керектер тергешлик жасаберинде кубулгалар адылге-

мол палатазы эткен шуулттерге ле стандарт-тарга толо кеминде келиштертер керек; — жасакартадын ла нормативный тап-эриктик акттардын улкелерлеринин финанс-со-экономикалык экспертиказы толо кеминде болоруна айдалгалар тозбор;

— туза-яндайручун аудидин ишке кийди-рерин оност ары улаптар.

Бойыннын ойинде КСП-да иштеген улус: Светлана Васильевна Бахрамаева, Светлана Константиновна Саморова, Мария Дми-триевна Таушканова, Надежда Федоровна Погадаева, Ырыс Чочыева Кынова, Елена Эзенова Орчонова, Татьяна Геннадьевна Ту-юнечкова, Мактагуль Кабасова Джабагаева, Юлия Ивановна Кунидыча, Татьяна Васильевна Литвинова, Айана Эркиннова Кахтуннова.

Бүгүнкү Шинжү-чоттош палата

Бу палатанын ижинин тозбориле беш ээжи кийдирилген: жасака башкараачыры, суракты чындак шиндеп көрөрү, туза-яндайру болору, кемнен де камаанду эмес ле ачык-жарык айалга болору. Чыдулардын, откүрилген шинжүлердин, финанссовый бузуштарды иле-эине чыгарганынын тооломынын кининде Алтай Республиканын илбурери турат бүтү, качан эл улкелерлерди будурери баулп ле олоорды будурерине арбынду акча-манат чыга-рылып турарда, андый айалганын учуры жаан, бюджеттин акказын ла госуларственый ар-йойжони тузаланарында туак-едикпестерди ле бузуштарды илезине чыгарары шинжү ортаннын ижинин тос ууламьызы болуп жат.

Тургуза ойдө республиканы КСП-ны госуларственый ла муниципал янда иштеп койгон ченемелду башкараачы Эжер Николаевич Малчинов башкарат. Ол бу жамьга 2019 жылда костогон.

2021-2022 жылдарда бу палатанын ишчилеринин тоозы 4 кижиге көптөгөн (17-ге жетире). Мында бирлик амадула башкарачып турган, ойдин некетелерине келиштерте иштеер арталу нак омьблик тозборгон.

Аудиторлор болуп Лариса Витальевна Ка-ланакова, Екатерина Геннадьевна Манышева, Татьяна Семеновна Нончукова иштеп.

Тургуза ойдө бу палатанын аппаратында эки бөдүк бар: акча-манат, тап-эриктик ле тозоймол жеткилдеш аайынча бөдүк, шинжү ле эксперт-аналитикалык иш аайынча бөдүк, КСП-да иштеп: Татьяна Николаевна Иркитова, Екатерина Викторовна Хабарова, Марина Ва-лерева Тайдоккова, Диана Николаевна Куз-лева, Айана Николаевна Пульева, Светлана

до болуктердин ижинин тозоптолориле жууктада таныжат. КСП-да иштеери уур-куч, кол ууламьыларду чумду де болзо, ол ок ойдө сүркей илбину иш болуп жат. Мында иштеп турган улус аналитикалык саяышту, кандый бир сурактардын тозоймол-шылтктардын аайлыш-тырып ийер, ижин кыраак будурер, чыдамкай иштеп билер, айарынкай, ак-чек, каруулу спе-циалисттер. Олорго бойынны билгилеринин кемин улайынча бийиктедерге келижет. Кандый ла учуралдарда олор суракты элбдеде көрүп, шылтктары теренжиде шиндеп, кажы ла салковвойды чотко алып, шинжү откүрүп, шинжү-чоттомол ишти аайлу-башту, чындак откүрер учурулу. Откүрилген шинжү иштин уч-турулталары жанынан кандый да алаангыштар, балааш-тартыштар болбозын деп, кажы ла сурак кыраак шиндемер керек.

КСП-га ол тоодо строителный бөдүк жанынан билгилерлү, бюджеттен юнүрүмдик болуктин объектерин тударына ууландырыл-ган акча-манат канай чыгымдалып турганын шинжүде туадары жарандырар арталу специ-алисттер керек.

Палатанын омьблигин мында иштеп турган улус бойыннын талдап алган профессиязына чындак болгону, суракты ак-чек ле жаан аяруулу шиндеп көрөр деп тозойтой башка-рери терен болгону бириктирет. Анчада ла палатанын жаанынын ордынчызы болуп 11 жыл иштеп келген Эрика Орвинова Церрдин, ау-диторлор Лариса Витальевна Каланакованын, Екатерина Геннадьевна Манышеванын, шинжү, аудит ле палатанын ижин жеткилдеери аай-ынча башкарлуунун жааны Нели Михайловна Епипованын, консультант-юрист Евгения Вла-димировна Савконын жедимду ижин анылап темдектер керек.

Палата иштеп баштаарда, 4 лө киж и иштеген

25 жылдын туркунына будурген иштин уч-турулгалары кергениде кыскарта айтса — учуру ла кем и жаан иш. Темдектесе, жүк ле 2022 жылда 19 шинжү ле эксперт-аналити-калык керек-жарактар, Алтай Республиканын башкартузынын илбуринин улкелерери аай-ынча 22 экспертиза откүрилген. Анайда ок бастыра кеминде бюджетный системанын финанссово-бюджетный бөдүгинде кем и 3,5 млрд салковвойго турар бузуштар ла

Палатанын аудиторлоры ла ишчилери — «универсальный солдаттар»

Тургуза ойдө федерал жасаберинде адыл-ген чокумдаштын шылтузында шинжү-чоттош откүрөөчи палатага берилген жакы чыдулар аайынча административный ченемел жакшы тузаланып турган.

КСП-нын көп тоолу ишчилери Алтай Республиканын госуларственый кайралда-рыла кайралдаткан: Алтай Республиканын Эл Курултайыннын ла Алтай Республиканын башкартузынын Кундулу грамоталарыла, ве-домственый кайралдарла.

2012 жылда Шинжү-чоттош палатада Алтай Республиканын шинжү-чоттош откүрөөчи органдарынын соведи тозборгон. Онын ама-дузы — тергеде госуларственый ла мун-ципал акча-манат шинжунин системазынын туза-яндайручун бийиктедерди. Тергешлик палата шинжү-чоттош откүрөөчи органдардын Россия Федерациянын Чоттомол палата-зындагы совединин туруызы болуп жат. Тур-гузылган илбурелер башкараачы, Алтай Республиканын акча-манат аайынча мини-стерствозыла, Федерал казначействонин Алтай Республика аайынча башкартузыла, республиканы прокуратура, Федерал калан службанын Алтай Республика аайынча баш-картузыла омь-йомь иш тозборгон.

Тургуза ойдө палатанын ишчилерине иш-терине керекту бастыра айдалгалар тозборгон, Ар-дын парламентиге колбу тудулат, КСП оро бюджетти чындай будуреринин, анайда ок Алтай Республикада будурөөчи-янтнын орган-дарына, жербойында бой башкараачынын органдарына бюджеттин акказын ла госулар-ственый ар-йойжони башкараачынын сурак-тары аайынча тос эксперт ле аналитик болот.

Шинжү-чоттош палата бойыннын жаан учурулу ижин оност ары улаптып апарар — госуларственый Алтай Республиканын турмукай озумине ле эл-юннын ядын-йурунинин чындайылы бийик-тедерине керекту акча-манаттын жаса аайынча тузаланарыла камаанын жетире.

Шинжү откүрөөчи органнын ижин жарандырар тос ууламьылардын тоозында — онын ижинде цифровизация откүрери, озочыл чындай эп-сумелерди, акча-манат аайынча шинжү ле аудит откүрери жанынан озочыл ченемелдерди тузаланары.

Алтай Республиканын Шинжү-чоттош палатазынын омьблиги